OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

lausunto

18.11.2024

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
Julkisoikeusyksikkö
erityisasiantuntija Elina Immonen
lainsäädäntöneuvos Heini Färkkilä

Eduskunnan ympäristövaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksesta annetun lain kumoamisesta (HE 136/2024 vp) sekä laiksi Valtion tukeman asuntorakentamisen keskuksesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 188/2024 vp)

Eduskunnan ympäristövaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä kirjallista lausuntoa otsikkoasioissa. Hallituksen esityksessä 136/2024 vp ehdotetaan kumottavaksi Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksesta annettu laki. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (jäljempänä Ara) lakkautettaisiin ja sen lakisääteiset toiminnot ja henkilöstö siirrettäisiin hallinnollisesti osaksi ympäristöministeriötä 1.1.2025 alkaen.

Myöhemmin annetussa hallituksen esityksessä (HE 188/2024 vp) ehdotetaan säädettäväksi ympäristöministeriön yhteyteen sijoitettavasta Valtion tukeman asuntorakentamisen keskuksesta sekä muutettavaksi eräiden lakien viittaussäännöksiä.

Oikeusministeriö on antanut luonnoksista niiden valmisteluvaiheessa lausunnot, jotka on otettu jatkovalmistelussa asianmukaisesti huomioon. Oikeusministeriö lausuu ympäristövaliokunnalle kunnioittavasti seuraavaa.

Tehtävien organisointi

Oikeusministeriö on valmisteluvaiheen lausunnoissaan todennut, että ehdotus keskuksen perustamisesta ympäristöministeriön yhteyteen merkitsee poikkeamista toimeenpanovallan asteellisesta jaotuksesta. Toimeenpanovallan asteellisen jaon ylimpänä orgaanina ministeriöllä ei pääsääntöisesti ole hallintopäätösten tekemistä, valvontaa ja seuraamusten määräämistä käsittävää tavanomaista toimeenpanovaltaa, vaan nämä tehtävät kuuluvat sen alaiselle hallinnolle. Nyt tällaisia tehtäviä ehdotetaan ministeriön yhteyteen perustettavalle keskukselle. Ratkaisun poikkeuksellisuus on tunnistettu keskusta koskevassa esityksessä (HE 188/2024 vp).

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Meritullinkatu 10
00170 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Keskuksen tehtävien hoitamisen puolueettomuus ja riippumattomuus

Keskusta koskevan lakiehdotuksen 3 §:n 4 momentissa ehdotetaan, että keskuksen tiettyjen tehtävien hoitaminen on järjestettävä siten, että asioiden käsittelyn riippumattomuus ja puolueettomuus – ilmeisesti muusta ministeriön toiminnasta – varmistetaan.

Esityksen perusteella jää varsin epäselväksi, minkä vuoksi vain osa keskuksen tehtävien hoitamisesta tulisi järjestää puolueettomasti ja riippumattomasti, mutta osaa ei. Sinänsä tehtävät, jotka on järjestettävä puolueettomasti ja riippumattomasti, ovat keskuksen toiminnan kannalta keskeisiä.

Myös lainsäädännön soveltamisen kannalta olisi perusteltua valiokuntakäsittelyssä tehdä selkoa siitä, mitä riippumattomuus- ja puolueettomuusvaatimuksella tarkoitetaan (ottaen huomioon hallintolain esteellisyyssäännökset 27–30 § sekä vaatimus puolueettomasta käsittelystä 6 §), ja mistä syistä tällainen vaatimus on perustelua kohdistaa vain osaan keskuksen tehtävistä.

Sääntelyn voimaantulo, oikeusturva ja hyvä hallinto

Molempien esitysten perusteluissa arvioidaan, että tuenmyöntöprosessissa ja mahdollisesti myös muissa valvonnan prosesseissa saattaa syntyä viivästyksiä Aran lakkauttamisen ja keskuksen perustamisen kiireisen aikataulun takia. Lisäksi kumoamista koskevassa esityksessä (HE 136/2024 vp) todetaan olevan riski siitä, ettei vaadittavia tietojärjestelmämuutoksia ehditä tehdä suunniteltuun Aran lakkauttamiseen mennessä. Tietojärjestelmämuutosten on myös todettu saattavan johtaa esimerkiksi Aran toiminnan keskeytymiseen tai hidastumiseen. Samanaikaisesti on lisäksi tunnistettu, että kiireellisyys tietojärjestelmämuutoksissa aiheuttaa yleisesti myös lisäkustannuksia ja esimerkiksi kohonneen riskin tietovuodoista.

Perusteluissa (HE 188/2024 vp, s. 27) todetaan, että ”Aiempaa pidemmällä voimaantuloajalla pyritään varmistamaan asetetusta kiireellisestä aikataulusta huolimatta lakisääteisten tehtävien asianmukainen ja viivytyksetön toteutuminen.”

Ehdotetun sääntelyn riittävästä voimaantuloajasta on syytä huolehtia, sillä edellä mainitut vaikutukset ovat merkittäviä yhtäältä perustuslain 21 §:n 1 momentissa turvatun asioiden käsittelyn asianmukaisuuden ja viivytyksettömyyden ja toisaalta esimerkiksi tietosuojalainsäädännöstä rekisterinpitäjälle johtuvien vaatimusten kannalta, jotka ovat merkityksellisiä perustuslain 10 §:n 1 momentin yksityiselämän suojan kannalta.